

ВЗАЄМОДІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ
ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

При переході до ринкової економіки в повсякденне життя нашого суспільства увійшла нова соціально значуща фігура – підприємець. На базі підприємництва як роду занять почалося формування особливого соціального шару, який, незважаючи на внутрішню сегментованість, володіє цілим рядом стійких соціальних і економіко-правових характеристик. Тому важливою закономірністю розвитку національної економіки стає взаємодія підприємництва як одного з найважливіших інститутів ринку і держави. Очевидно, що державна влада, головна мета якої ліберальні ринкові реформи, повинна всіляко прагнути до формування, упорядкування політико-правових, інституційних умов розвитку підприємництва. У свою чергу, підприємницькі кола, якщо ним такі умови створені, повинні стримуватися від прямої участі в політичній боротьбі, відстоюючи свої інтереси в основному як одна з суспільних груп тиску. Така формула взаємовідношення влади і бізнесу, діюча в більшості розвинених країн. У Україні, на жаль, вона далека від практичної реалізації.

Дослідження проблеми взаємодії підприємництва і державного управління в умовах транзитивної економіки відбувається у вітчизняній літературі в рамках різних підходів, які об'єднали розуміння важливості посилення взаємозв'язку і взаємодоповнення їх функцій. Разом з тим, на наш погляд, більшість авторів приділяє увагу передусім зовнішній стороні питання, характеризуючи інструменти і напрями взаємодії, функціональні особливості взаємодіючих суб'єктів, але не суть і особливості цього процесу.

Одне з найбільш глибоких і системних обґрунтувань проблеми взаємодії підприємництва і держави міститься в роботах Шахмалова Ф.І. [6]. Досліджуючи взаємодію цих двох інститутів, автор визначає взаємодію підприємництва і державної влади як систему суспільних відносин між структурами політичної і господарської влади з приводу використання ними в своїх специфічних інтересах всієї сукупності економічних ресурсів суспільства, суть взаємодії автор бачить в узгодженні, своєрідній інтеграції дій політичної і господарської влади на основі консенсусу економічних інтересів сторін з метою найбільш ефективної реалізації специфічних функцій кожної їх них, досягнення стратегічних цілей.

Аналіз літератури дозволив виділити новий напрям, виниклий в рамках інституціоналізму, - теорію регуляції, яке обґрунтовує необхідність вивчення взаємодії ринку і держави. На думку одного з її творців, Буайє Р., найбільшою здатністю реагувати на вимоги міжнародної конкуренції, що загострилася, на поширення нових технологій і на зростаючу невизначеність в макроекономіці володіють країни, що розвинули у себе організаційні форми, які займають проміжне положення між ринком і державою [4].

Метою дослідження є вивчення взаємодії підприємництва і державного управління, а також проблем, які виникають в процесі організації і ведення підприємницької діяльності.

У зв'язку з цим необхідно вирішити наступні задачі:

- дати визначення поняттю «взаємодія»;
- виділити передумови взаємодії підприємництва і державного управління;
- вивчити адміністративні методи державного управління, що впливають на розвиток підприємництва;

• визначити вплив взаємодії підприємництва і державного управління на економічні процеси в умовах транзитивності.

Методологічною основою дослідження суті і змісту взаємодії підприємництва і державного управління в умовах транзитивної економіки є, на наш погляд, визначення поняття «взаємодія». Як наукова категорія взаємодія відображає процеси впливу різних об'єктів один на одну, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід. Взаємодія визначає причинно-слідчі відносини сторін і зумовлює розвиток об'єктів.

Даючи загальну характеристику взаємодії підприємництва і державного управління, необхідно розглянути взаємодію їх функцій в ринковій економіці, охарактеризувати нові відносини і зв'язки, що визначають зміст його процесів, які починають грати ключову роль в здійсненні технологічних і інституційних змін.

Передусім це процеси взаємного впливу підприємницької функції і державного регулювання, які здійснюються за допомогою їх впливу на економічні і соціальні процеси загалом.

Саме розвиток підприємницького законодавства є цілком виправданим і доцільним в умовах транзитивної економіки. Реалізація цього процесу повинна йти шляхом створення норм, які закріплюють принципові засади в межах галузевих кодифікованих актів, а також у законодавчих актах інтеграційного характеру, що вже утворили окрему комплексну галузь законодавства. Основними складовими частинами цього законодавства можна розглядати законодавство про цінні папери, інвестиційне, антимонопольне,

біржове, страхове, банківське законодавство тощо. Саме у цьому законодавстві має бути визначений обсяг публічно-правового регулювання підприємницьких відносин, форми, методи й межі втручання державних інституцій у ці відносини.

Серед правових актів, які могли б сприяти реалізації цієї мети, можна назвати Указ Президента України "Про державну підтримку малого підприємництва" [3], а також закони, спрямовані на боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, котрі мали б гарантувати Безпечні умови для розвитку підприємницької діяльності. Необхідно проранжувати видачу дозволів та ліцензій на зайняття підприємницькою діяльністю, тому що сьогодні в структурі малого бізнесу найбільшу частку займають торговельні підприємства, що не сприяє розвитку.

Закон України "Про підприємства в Україні" має бити переглянутий у частині оновлення правового статусу категорії державних підприємств, які потребують встановлення особливого режиму реформування [1]. Закон України "Про підприємництво" має залишатись базовим при створенні майбутнього законодавчого акта про суб'єкти корпоративного підприємництва та ділове партнерство [2]. Цей акт має чітко і детально визначити правовий статус акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю та різних типів партнерства.

Таким чином, взаємодія підприємництва і державного управління в умовах транзитивної економіки виявляється в їх впливі на економічні процеси, результатом якого є створення умов для підвищення якості застосованих чинників виробництва; у взаємопереході їх функцій, що виявляється в інституційній структурі ринкової економіки; у взаємообумовленості підприємця і держави, коли кожна з сторін виступає по відношенню до іншої як умова її конкурентоспроможності і розвитку.

Серед передумов посилення взаємозв'язку і взаємодоповнення функцій підприємництва і державного управління умовах транзитивної економіки виділимо основні.

По-перше, це домінування показників, що визначають якість економічного зростання, яке стає функцією від особливих інституційних і організаційних умов, що створюють стимули для інноваційної діяльності економічних суб'єктів. По-друге, перехід до взаємодії був підготовлений еволюцією підприємця і держави як головних суб'єктів господарського і інституційного розвитку. Останнє в загальному вигляді виявляється в наступному:

- підприємництво як особливий чинник виробництва сприяло підвищенню ефективності розподілу обмежених ресурсів за допомогою перетворення суспільного виробництва в процес комбінування все більше за ресурсоекономічних, високоякісних чинників виробництва;

- вдосконалення ринкового механізму відбувалося в міру перетворення держави в активного суб'єкта перетворення інституційної системи ринку, здатній забезпечити економічне стимулювання пошуку, розробки і впровадження інновацій, що визначає якісний характер економічного зростання. У зв'язку з цим було відмічено, що динаміка зростання визначається не стільки силою, повновладністю держави, скільки його здатністю заохочувати розвиток адекватних інституційних форм [5].

Потребує уваги процес взаємодії підприємництва та державного управління, якій здійснюється за допомогою адміністративних методів, таких як реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, обов'язкова сертифікація та стандартизація продукції, дозвільні процедури при введенні в експлуатацію нових і реконструйованих виробничих та інших об'єктів тощо. З боку державного впливу, головним є переорієнтація дозвільно-розпорядчих функцій органів державної влади, має бути зміна змісту функцій органів виконавчої влади щодо регулювання підприємництва від переважно дозвільних до переважно інформаційних, консультаційних, роз'яснювальних, аналітичних та облікових функцій. Саме така взаємодія підприємництва та державного управління у правовому суспільстві є врегулюванням і впорядкуванням багатоманітних відносин особистості, суспільства та держави шляхом встановлення соціально-раціональних взаємозв'язків.

В умовах побудови ринкової економіки докорінно змінюється характер організаційно-правових відносин державних та інших органів з суб'єктами підприємництва. Сьогодні ці відносини будуються з використанням: податкової та фінансово-кредитної політики, включаючи встановлення ставок податків і процентів за державними кредитами; податкових пільг; цін і правил ціноутворення; цільових дотацій; валютного курсу; розмірів економічних санкцій; державного майна і системи резервів, ліцензій, концесій, лізингу, соціальних, екологічних та інших норм і нормативів; науково-технічних, економічних та соціальних республіканських і регіональних програм; договорів на виконання робіт і поставок для державних потреб. Втручання державних органів у господарську діяльність підприємств не допускається, якщо воно не зачіпає передбачених законодавством України прав державних органів контролю за діяльністю підприємств.

Щоб зменшити обмежуючі втручання державних органів у підприємницьку діяльність, усунути правові, адміністративні, економічні та організаційні перешкоди у розвитку підприємництва, запровадити нові підходи до державного регулювання підприємництва, Указом Президента України "Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності" від 3 лютого 1998 р. визнано за необхідне

здійснити заходи щодо усунення обмежень, які стримують розвиток підприємницької діяльності, та щодо зменшення надмірного державного регулювання підприємницької діяльності (дерегулювання) [7]. Зазначені заходи, частину яких уже реалізовано в чинному законодавстві, зокрема, включають: спрощення порядку створення, реєстрації та ліквідації суб'єктів підприємницької діяльності; скорочення переліку видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню та патентуванню, вимагають одержання сертифікатів та будь-яких інших дозволів на здійснення підприємницької діяльності; лімітування перевірок та контролю за діяльністю суб'єктів підприємництва; спрощення процедури митного оформлення вантажів при здійсненні експортно-імпорتنих операцій; забезпечення послідовності та стабільності нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності. Згідно з чинним законодавством державні органи і службові особи можуть давати підприємцям вказівки тільки відповідно до своєї компетенції, встановленої законодавством. У разі видання державним чи іншим органом акта, який не відповідає його компетенції або вимогам законодавства, підприємець має право звернутися до суду, чи арбітражного суду із заявою про визнання такого акта недійсним. Збитки, завдані підприємцю внаслідок виконання вказівок державних чи інших органів або їхніх службових осіб, що призвели до порушення прав підприємця, а також внаслідок неналежного здійснення такими органами або їхніми службовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо підприємця, підлягають відшкодуванню цими органами.

Враховуючи позитивні моменти в підходах, що склалися, на наш погляд, доцільно підійти до розгляду взаємодії підприємництва і державного управління як особливого типу економіко-правових відносин, що забезпечує в умовах перехідної економіки раціоналізацію використання обмежених суспільних ресурсів на основі підвищення якості застосовуваних чинників виробництва як умову переходу до довгострокового і якісного економічного зростання.

Аналіз стану процесів взаємодії підприємництва і держави в Україні, проведений відповідно до запропонованого підходу, показує, що їх взаємодія в Україні формується, передусім, у вигляді процесу зміни стану взаємодіючих об'єктів, їх взаємопереходу, що носить не випадковий характер. Переважна форма взаємопереходу, на наш погляд, пояснюється особливістю становлення підприємницької функції в перехідний період, коли її початкове становлення і подальше організаційне оформлення було безпосередньо пов'язане із здійсненням адміністративної реформи в країні.

У висновку можна відмітити, що вплив держави, цільовою функцією якого є забезпечення рівноважного рівня витрат і вигод не тільки всіх ринкових суб'єктів, але і всього суспільства загалом, повинен бути направлений на забезпечення підприємництвом раціоналізації використання виробничих ресурсів в ефективній, з точки зору потреб економічного зростання, формі. У свою чергу вплив підприємництва, цільова функція якого перебуває в накопиченні капіталу, повинне бути направлено на забезпечення державою інституційних умов для підвищення продуктивності національного капіталу, що є умовою довгострокового і якісного економічного зростання. Процеси впливу, в яких кожна з сторін прагне до максимізації значення своїх цільових функцій, приймає форму взаємодії в певному напрямі. А саме це і є основним для досягнення цільових орієнтирів впливу одночасно для обох взаємодіючих суб'єктів.

Перспективою подальших досліджень є вивчення механізму державної підтримки малого бізнесу в умовах адміністративної реформи на регіональному рівні, а зокрема в Автономній Республіці Крим.

Література:

1. Закон України про підприємства в Україні // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №24.
2. Закон України про підприємництво // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №14.
3. Про державну підтримку малого підприємництва: Указ Президента України від 12 трав. 1998 р. № 456/98 // Урядовий кур'єр. – 1998. – 12 трав.
4. Буйайє Р. Теория регуляции. Критический анализ. /Пер. с фр. – М.: Наука для общества. Российский гуманитарный университет. – 1997. – С.34-42
5. Малова Т.А. Предпринимательство как фактор производства. // Управление риском. - №1. – 2000. – С. 18
6. Шахмалов Ф.И. Государство и экономика: власть и бизнес. – М.: ОАО Издательство «Экономика». – 1999. – С. 45
7. Ластовецький А. Удосконалення дозвільно-реєстраційних процедур щодо підприємництва у ракурсі адміністративної реформи. // Економіка. - № 8. – 2003. – С. 7-11